DRĂNIȚITUL
– UN MEȘTEȘUG VIGUROS ÎN BUCOVINA –

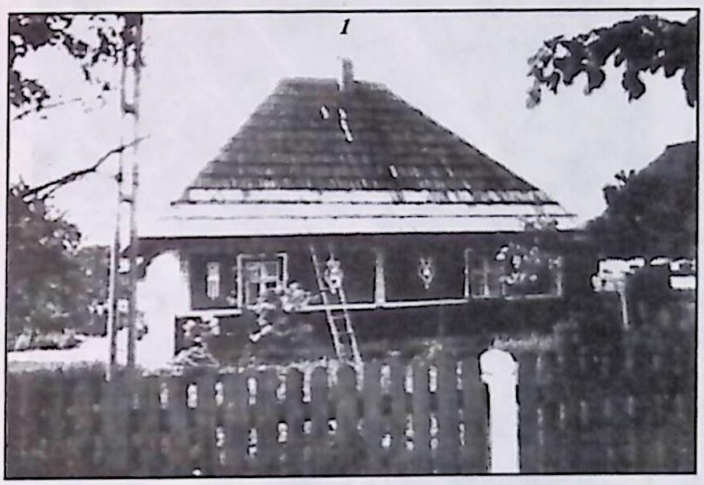
Până în anul 1775 teritoriul Bucovinei făcea parte din principatul Moldovei, constituind Ţinutul Cernăuţilor şi o bună parte din Ţinutul Sucevei. Numai de la acest an fatidic încoace aceste două ţinuturi moldoveneşti, fiind ocupate de austrieci, au fost unite într-o provincie aparte sub numele de Bucovina şi încorporate monarhiei habsburgice[1].

Abia după 143 de ani, în 1918, Bucovina (Ţara fagilor) revine la Patria-Mamă. Dar, la 26 iunie 1940, guvernul sovietic adresează un ultimatum guvernului român prin care se impune, sub ameninţare cu forţa, cedarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei. Condiţiile politico-militare existente în acea vreme în Europa au determinat România să cedeze.

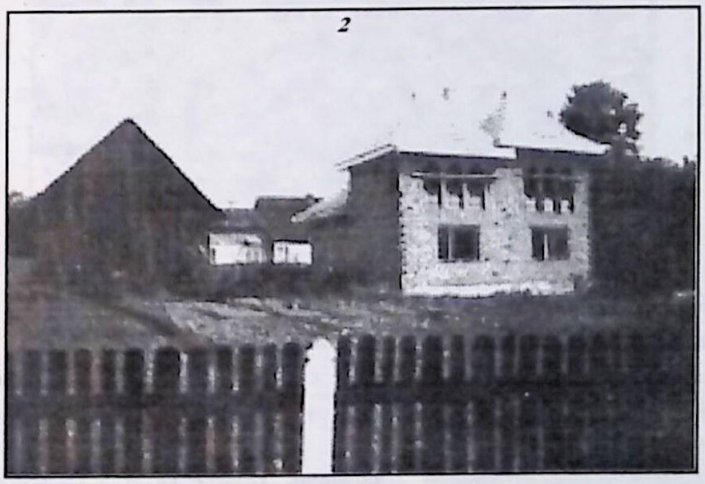
Etnografic vorbind, Bucovina din interiorul graniţelor actuale ale României cuprinde următoarele zone: Rădăuţi, Humor, Câmpulung, Dornele, Fălticeni şi Suceava[2]; partea de nord a acestei provincii, inclusiv binecunoscutul centru cultural Cernăuţi, fiind şi astăzi în componenţa Ucrainei.

După structura populaţiei putem afirma că Bucovina a fost zona cea mai eterogenă a ţării noastre. Stăpânirea habsburgică a găsit aici, alături de români, care au constituit tot timpul majoritatea locuitorilor, huţuli veniţi din Pocuţia, ruteni fugiţi din Galiţia, armeni, evrei, ţigani. După 1775 au fost aduşi diverşi colonişti: ruşi-lipoveni, slovaci, germani, ţipteri (colonişti germani aduşi din Ungaria de nord). Cu toate acestea raporturile dintre moldovenii băştinaşi şi coloniştii străini au fost cele normale impuse de spiritul de ospitalitate tolerantă a românilor.

Dintre bogăţiile Ţării de Sus (aşa mai era numită această parte a principatului Moldova), care au dus faima locurilor şi oamenilor în alte ţări, menţionăm în primul rând: vitele şi pădurile. Şi în prezent, judeţul Suceava deţine un loc fruntaş pe ţară în ceea ce priveşte numărul animalelor şi suprafeţelor de pădure. Vitele se exportau în Polonia, Rusia, Ungaria, Prusia. În 1805, când starea ţăranului era deosebit de înrăutăţită, faţă de secolele trecute, săracul tot mai avea 6 vite mari, iar cel înstărit, în medie 16 vite mari[3].

Casă bătrânească acoperită cu draniţă – Voitinel, jud. Suceava

Casă nouă acoperită cu draniţă – Horodnic, jud. Suceava

Pădurile acopereau mare parte din teritoriu: la câmpie creştea: stejarul, ulmul şi arţarul, la munte: bradul, molidul, tisa, iar pe coline erau păduri întinse de fag. Chiar numele de Bucovina vine de la denumirea slavonească a fagului: „buk", fapt pentru care austriecii au numit această regiune Buchenland (Ţara fagilor).

Lucrul la pădure a fost, dar mai este şi în prezent, o importantă ocupaţie practicată mai ales de români şi huţuli. Ei sunt cei care au perpetuat până în zilele noastre meşteşugul drăniţitului în această parte a ţării.

Până prin anii 1950, cu mici excepţii, toate casele, şurile, porţile şi celelalte anexe ale gospodăriei săteanului bucovinean erau acoperite cu draniţă. Abia în ultimii ani a început să se folosească alte materiale, ca tabla şi azbocimentul, foarte rar ţigla, dar ponderea tot draniţa o deţine. Trebuie menţionat faptul că draniţa este echivalentul (ca funcţie) şindrilei (sau prăştilei) în Transilvania şi a şiţei în Muntenia. Deosebirea dintre aceasta este dată nu numai de denumirile diferite, ci şi de dimensiuni; *şiţa* are dimensiuni mici; lungimea 25-35, lăţimea 6-7 cm, grosimea 0,3-0,4 cm.

Şindrila are dimensiuni mijlocii: lungimea 40-50 cm, lăţimea 8-10 cm, iar grosimea 0,5-0,7 cm şi, în fine, *draniţa* are lungimea de 60-70 cm, dar poate să fie şi de 100 cm, lăţimea de 10-12 cm, iar grosimea de 0,8-0,9 cm. Draniţa lungă de 1 metru, şi peste, s-a folosit mai mult în nordul ţării: Bucovina şi Maramureş, dar şi în Mărginimea Sibiului.

Fiind mai practice şi mai aspectuase decât paiele sau stuful, şiţa, şindrila şi draniţa, au fost folosite şi în arhitectura oraşelor. Una dintre sarcinile iobagilor din satele de munte era chiar confecţionarea anumitor cantităţi de şindrilă pentru stăpânire.

Pădurile seculare de conifere din partea muntoasă a Bucovinei au asigurat din plin materia primă pentru confecţionarea draniţei. Aceasta a fost condiţia principală a dezvoltării drăniţitului, meşteşug amintit în documente încă din secolul al XVI-lea. Numărul mare de case ţărăneşti şi anexele lor construite în întregime din lemn, (peste 60%), care se acoperă şi astăzi cu draniţă. precum şi numărul meşterilor drăniţari din localităţile aflate în apropierea pădurilor sunt: Marginea, Sucevita, Horodnic, Voitinel, Vicovu de Sus, Putna, Falcău, Straja, Brodina, Lupcina etc., arată că acest meşteşug este încă destul de viguros în Bucovina.

Ca orice meşteşug şi drăniţatul presupune anumite cunoştinţe asimilate de-a lungul generaţiilor de meşteşugari care s-au îndeletnicit cu el. O importanţă deosebită o are perioada de tăiere a lemnului din pădure, aceasta fiind noiembrie – februarie.

Atunci lemnul nu mai are mâzgă în el. Dacă va fi tăiat „pe lună plină", este cu atât mai bine pentru că draniţa rezistă mai mult.

O etapă importantă şi prima de altfel, este alegerea copacului pentru draniţă: molid, dar şi brad. Acesta trebuie să crape uşor cât se poate de drept.

Dacă lemnul provine din pădurea statului, atunci, meşterul începe prin obţinerea formelor legale care specifică cantitatea şi locul (parcela din pădure) de unde poate fi obţinut lemnul.

Meşterul drăniţar se foloseşte de cinci categorii de semne care-i indică copacul potrivt pentru a fi transformat în draniţă.

Semnele locului. Dacă pădurea se întinde pe versantul unui deal sau munte, meşterul se îndreaptă spre porţiunile mai plane, margini de poieni sau spre cele aflate, cât mai jos, aproape de fundul văilor. Aici pământul este mai bun, iar copacii sunt mai sănătoşi, mai drepţi şi nu au fibra contorsionată ca cei de pe vârfuri ori culmi accidentate, expuşi vânturilor şi furtunilor.

Meşter drăniţar finisând draniţa în „scăunoaie"

Semnele coroanei. Coroana trebuie să fie îngrămădită cât mai aproape de vârf, iar cetina să fie aplecată în jos.

Semnele trunchiului. Aceasta va fi cât mai drept şi lipsit de crengi pe o lungime cât mai mare, iar culoarea coajei să fie cât mai deschisă.

Semnele rădăcinii. „Vinele" de la baza copacului care indică începuturile rădăcinilor să fie fără soţ, iar porţiunea de deasupra rădăcinii să nu aibă „jolde" (noduri).

Rezonanţa. După ce s-a găsit copacul care îndeplineşte toate criteriile amintite, atunci meşterul se apropie de el,şi verifică rezonanţa:„cântă" sau este „mut". Dacă atunci, când îl baţi cu palma pe coajă la înălţimea la care ajunge, copacul răspunde printr-un sunet specific „cântă" (vibrează) înseamnă că este bun. Dacă „nu cântă" şi-i „mut", atunci nu crapă pentru draniţă. Menţionăm că aceste criterii, dar şi celelalte menţionate, se folosesc şi de meşterii care îşi aleg lemnul din care confecţionează viorile.

O probă practică care se mai poate adăuga la celelalte este aceea de a se scoate cu ajutorul securii, o aşchie mică de la baza trunchiului, din rădăcină chiar. Dacă această crapă bine „nu-i aţoasă", atunci întreg trunchiul va crăpa. Copacul astfel ales va fi însemnat discret, cu securea ori cu o vopsea, pe coajă, urmând să fie măsurat şi luat în evidenţă de reprezentantul Ocolului silvic, apoi, dacă nu intervin alte impedimente, va fi tăiat, fasonat, retezat, scos din pădure şi transportat la casa meşterului pentru prelucrare.

Drăniţarii nu au un atelier anume pentru confecţionarea draniţei. cel mai bine lucrează afară, în curte sau în ogradă, acolo unde nu derajează pe nimeni.

Dacă timpul nu este tocmai bun, plouă ori ninge, atunci îşi improvizează un şopru, mai rar, lucrul se desfăşoară în şură sau într-o altă încăpere închisă. Oricum temperatura trebuie să fie peste 0°, pentru că lemnul nu crapă bine pe fibră dacă-i îngheţat.

Prima dată se retează un butuc („boc" sau „rotilă") de lungimea draniţei ce se urmăreşte a fi confecţionată: 60-70-80 cm, sau cât se doreşte. Trebuie reţinut faptul că cu cât lungimea draniţei este mai mare, cu atât lemnul trebuie să fie de calitate mai bună, să aibă cât mai puţine noduri şi să crape cât mai drept.

Butucul respectiv se crapă de probă. Dacă va crăpa corespunzător pretenţiilor meşterului, atunci se va segmenta întreg buşteanul în butuci de lungimea dorită.

Dacă nu crapă, cu toată alegerea făcută buşteanul se va pune la o parte, urmând să fie transformat în cherestea sau în alte elemente de construcţie: bârne pentru pereţi, grinzi, stâlpi etc.

Retezatul buşteanului în butuci se face cu joagărul sau cu drujba, depinde de posibilităţi. Urmează decojirea butucilor, dacă acestea nu s-a făcut întregului buştean, în pădure, şi apoi crăparea lor. Ca unelte se folosesc două topoare, un mai de lemn şi o pană din lemn de fag. Operaţia de crăpare se execută de obicei de două persoane, care nu trebuie să fie neapărat meşteri drăniţari. Meşterul doar supraveghează.

Se crapă prima dată rotila în două părţi, apoi fiecare parte din ea se crapă din nou în două, obţinându-se sferturile, care şi ele vor fi crăpate în două, rezultând astfel „sponii". Deci butucul s-a împărţit în 8 părţi, a opta parte fiind „sponul". Fig 1 (1, 2, 3, 4)

Sponul este preluat de meşter, i se îndepărtează inima, miezul se ajustează cu securea, se mai elimină din el eventualele porţiuni cu cioturi şi se pune deoparte până se adună mai mulţi. Urmează operaţia de însemnare a sponului cu ajutorul cuţitului de drăniţit, dându-i-se un anumit rost, adică se execută doar începutul crăpăturilor. Apoi se crapă fiecare spon în „pătrari", adică în porţiuni, din care se pot obţine patru draniţe, sau opt, depinde cât se vrea să fie de subţire aceasta. Fig 1 (5, 6).

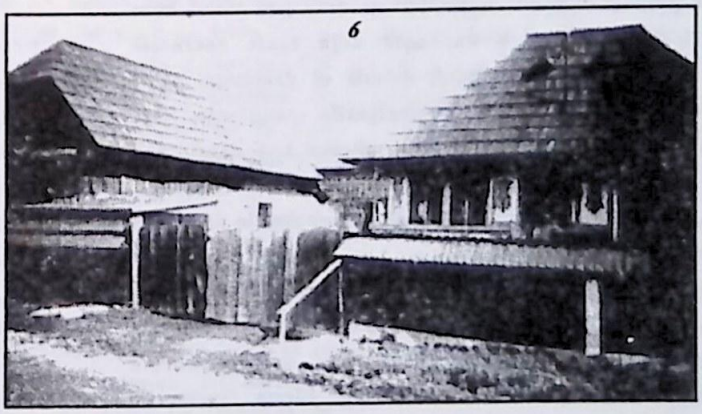
Abia acum se va despica fiecare „pătrari" în draniţă. La despicat se folosesc cele două unelte specifice doar acestui meşteşug: cuţitul de drăniţat şi „călcătoarea". Călcătoarea fiind un segment de trunchi de lemn de esenţă tare, cu scobituri la mijloc, în care se fixează un capăt al „pătrarului" atunci când se despică în cele patru draniţe.

4

Case şi porţi acoperite cu draniţă impregnată cu „dohot", Voitinel, jud. Suceava

5

Meşter drăniţar punând draniţă nouă pe acoperişul unei case bucovinene aflată în patrimoniul Muzeului Satului Bucureşti

6

Casă şi şură din Vicovu de Sus, jud. Suceava

Draniţa, astfel obţinută, se pune „în picioare" în poziţie verticală, câte 100 de bucăţi la un loc ca să se poată număra mai uşor la sfârşitul zilei.

Dacă lemnul este gros, se pot scoate dintr-un butuc două rânduri de şponi.

De obicei, dacă lemnul este bun, dintr-un metru cub se obţin între 800-1000 bucăţi draniţă cu lungimea de 60 cm.

La sfârşitul zilei de muncă draniţa rezultată se va pune în „stos", adică se va clădi în stive ca să se usuce cât mai bine, iar deasupra se pune o greutate care presând o va determina să se menţină cât mai dreaptă pe timpul uscării.

Un alt set de operaţiuni se va executa asupra draniţei înainte de a fi bătută pe acoperiş:

– *„cuţitoitul"*: se fixează fiecare draniţă în „scăunoaie" un fel de banc, folosit şi de rotari, şi cu ajutorul „cuţitoaiei" un cuţit robust cu mânere la ambele capete, se ajustează, i se nivelează draniţei fiecare din cele două suprafeţe.

– *„tigitul"* constă în efectuarea tot cu ajutorul cuţitoaiei a unei tăieturi oblice la un capăt, care va contribui la scurgerea cât mai repede a apei de pe acoperiş.

– *„trasul pe gilău"* urmăreşte îndreptarea marginilor, făcând posibilă alăturarea cât mai exactă a draniţelor pe acoperiş.

Dacă destinatarul, proprietarul construcţiei, doreşte ca draniţa să aibă „floare" atunci meşterul o pune din nou în scaun şi execută floarea, adică o modelează la un capăt, tot cu cuţitoaia, după modelul preferat: cioc de raţă, dinte de fierăstrău, solz de peşte.

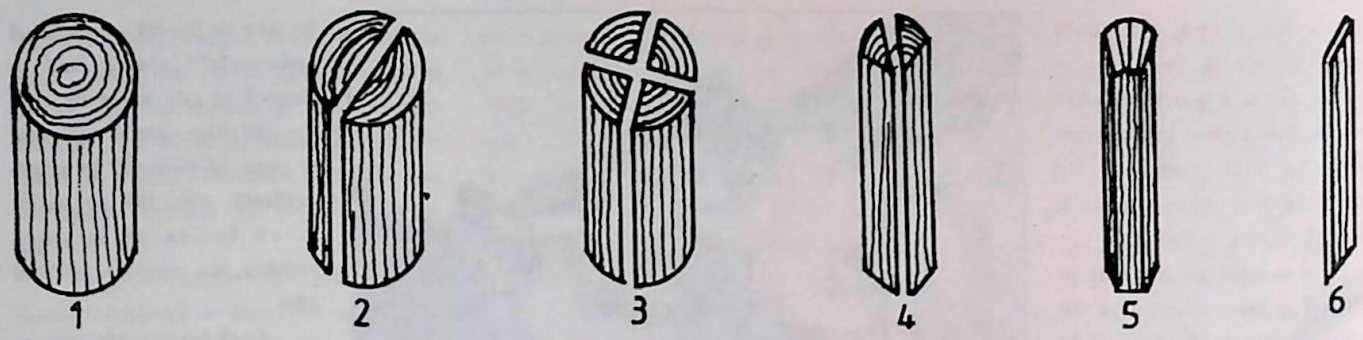

Fig. 1 – 1 butuc; 2 jumătăţi; 3 sferturi; 4 sponi; 5 pătrari; 6 draniţă

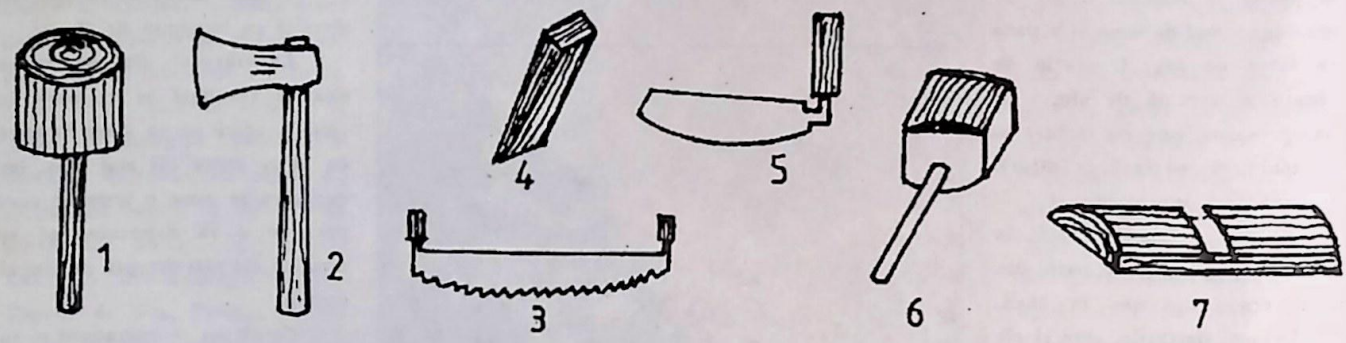

Fig. 2 – 1 mai; 2 secure; 3 joagăr; 4 pană; 5 cuţit pentru drăniţat (pentru despicat); 6 măiuţ; 7 călcătoare

Menţionăm că acest ultim set de operaţii se realizează de cel care bate draniţa pe leţurile acoperişului, care poate să fie altul decât cel care a confecţionat draniţa.

În Bucovina s-a folosit până acum draniţa dreaptă, adică fără „floare".

Pentru a fi transportată de la locul confecţionării la cel al folosirii, cu diverse mijloace de transport, draniţa se pune în „bonturi", de legături de câte 50 de bucăţi. Aşa se încarcă mai uşor, se păstrează şi se ridică mai bine sus, pe acoperiş.

Pentru a-i prelungi rezistenţa la ploi şi zăpezi, după ce-i bătută pe acoperiş, draniţei i se aplică, cu pensula, un strat de dohot, păcură diluată în motorină.

Nu putem să încheiem aceste rânduri fără a aminti numele a câţiva renumiţi drăniţari bucovineni, care ne-au dat informaţii competente despre acest meşteşug şi pe care i-am văzut lucrând după 1990, cu toate că au o vârstă înaintată: CARCEA PETRU din comuna Putna, născut în 1912, BALICI GAVRIL din Vicovu de Sus, născut în 1916, CÂRDEI GHEORGHE, RUSU DUMITRU, COROAMĂ GHEORGHE şi CHIFAN MIRON, toţi de peste 70 de ani din Voitinel, comuna Gălăneşti, judeţul Suceava. Ei reprezintă generaţia în vârstă. Dar am întâlnit şi drăniţari tineri care par a cunoaşte deja toate secretele meşteşugului, dovadă că drăniţatul va fi unul din meşteşugurile tradiţionale care va păşi falnic în mileniul trei, constituind o punte de legătură între civilizaţia de ieri, cea a lemnului, şi civilizaţia de mâine, a laserului.

Alături de oameni, peisaj şi mânăstiri, o contribuţie deosebită la menţinerea frumuseţii Bucovinei o are arhitectura ţărănească, în cadrul căreia învelitorile din draniţă ale construcţiilor gospodăreşti din zonă au un farmec deosebit, inconfundabil.

Rusalin IŞFĂNONI,
Muzeograf, Muzeul Satului, Bucureşti

Bibliografie:

Note:

1. Nistor I., „Istoria Bucovinei", Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 1.
2. Bănăţeanu Tancred, „Arta populară bucovineană", Bucureşti, 1975, p. 41.
3. Rosetti Radu, „Pământul, săteni şi stăpâni în Moldova", Bucureşti, 1907, p. 221.
4. Maier O. Radu, „Drăniţitul" în volumul „Etnografia Văii Bistriţei." Piatra Neamţ, 1973, p. 549.